

REVIEW / DERLEME

Kadına Yönelik Artan Şiddet Olaylarının Koronavirüs Pandemisi Özelinde İncelenmesi ve Şiddeti Önlemek İçin Yapılabileceklere Dair Öneriler Geliştirilmesi

Investigation of Increasing Violence Against Women in Specific to the Coronavirus Pandemic and Developing Recommendations on What Can Be Done to Prevent Violence

 Rukiye Demir¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Çanakkale, Türkiye.

Öz

Kadına yönelik şiddet fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik başta olmak üzere birçok anlamda etkileri olan çok boyutlu bir sorundur. Günümüzde küresel olarak yaşadığımız koronavirüs pandemisinin kadına yönelik artan şiddet olaylarının bir nedeni olduğu, pandemi sürecinde çeşitli nedenlerle kadınların eşi ya da birlikte yaşadığı erkeğin şiddetine daha fazla maruz kaldığı bildirilmektedir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kadın sağlığının yükseltilmesi adına, kadınlara gereksinim duydukları acil destek hizmetlerinin sunulması, pandemi sürecinde tıbbi, psikolojik ve ekonomik başta olmak üzere bazı desteklerin sağlanması ve konu ile ilgili toplum duyarlılığının geliştirilmesi gerekmektedir. Kadın sağlığı önce aile sağlığı, sonra toplum sağlığı demektir. Bu nedenle, kadına yönelik artan şiddet olaylarının koronavirüs pandemisi özelinde incelenmesi, kadına yönelik şiddeti önlemek için yapılabileceklere dair öneriler geliştirilmesi ve kadınlara verilecek destek ve koruyucu hizmetlerin planlanması önem arz etmektedir. Ebe ve hemşireler şiddete maruz kalan veya karantinada şiddete maruz kalma riski bulunanlar kadınlar başta olmak üzere tüm kadınların ve kız çocuklarının şiddet riskini değerlendirmeli, psiko-sosyal destek hizmetleri de dâhil sağlık hizmetlerine erişebilmelerini sağlamalıdır. Bu derlemenin amacı; kadına yönelik artan şiddet olaylarını koronavirüs pandemisi özelinde incelenmesi ve şiddeti önlemeye yönelik önerilerin geliştirilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Koronavirüs, Pandemi, Salgın, Şiddet

Geliş Tarihi: 18.12.2021, **Kabul Tarihi:** 12.09.2022

Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi, Rukiye Demir, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Çanakkale, Türkiye. **E-Posta:** rukiye_kiyimik@hotmail.com.

Telefon: +90 507 743 42 08

Nasıl Atıf Yapılır: Demir R. Kadına Yönelik Artan Şiddet Olaylarının Koronavirüs Pandemisi Özelinde İncelenmesi ve Şiddeti Önlemek İçin Yapılabileceklere Dair Öneriler Geliştirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi. 2023; 16(1): 114-125

E-Journal of Dokuz Eylul University Nursing Faculty published by Cetus Publishing.

E-Journal of Dokuz Eylul University Nursing Faculty 2021 Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License

Abstract

Violence against women is a multidimensional problem that has many physical, psychological, sexual, and economic effects. It is reported that the coronavirus pandemic that we are experiencing globally today is a cause of increasing violence against women, and that women are more exposed to violence by their husbands or cohabitants for various reasons during the pandemic process. In order to prevent violence against women and increase women's health, it is necessary to provide women with the emergency support services they need, to provide some medical, psychological, and economic support during the pandemic process, and develop public awareness on the issue. Women's health means first family health and then community health. Therefore, it is important to examine the increasing incidents of violence against women in the context of the coronavirus pandemic, develop suggestions about what can be done prevent violence, and plan the support and services to be given to women. Midwives and nurses should evaluate the risk of violence for all women and girls, especially those who are exposed to violence or who are at risk of being exposed to violence in quarantine, and ensure that they can access health services, including psycho-social support services. The purpose of this review; examine the increasing violence against women in the context of the coronavirus pandemic and to suggestions to prevent violence.

Keywords: Woman, Coronavirus, Pandemic, Epidemic, Violence

GİRİŞ

Çin'in Hubei eyaletine bağlı Wuhan kentinde 2019 yılının Aralık ayında ortaya çıkan koronavirüs (COVID-19) enfeksiyonu bütün dünyayı etkisi altına almış ve bir salgına dönüşmüştür. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) bu salgını önce "uluslararası öneme sahip halk sağlığı acil durumu" olarak, daha sonra "COVID-19 pandemisi" olarak ilan etmiştir (World Health Organization [WHO], 2021). Ülkemizde COVID-19 vakaları tüm dünyada olduğu gibi ilk günden bu yana artmış, kısa bir sürede yayılması ve ölümler sonuculanmasından dolayı vaka artışının önlenmesi adına uygulanan politikalar, halkı ve özellikle de kadınları fiziksel, ruhsal, sosyal, ekonomik ve seksüel anlamda etkilemiştir (Bulut ve Yıldırım, 2020; Liao, Wang ve Kang, 2020). Ayrıca COVID-19 pandemisi ile mücadelenin merkezinde ağırlıklı olarak bulunan kadınlar, pandemi

nedeniyle sıra dışı durumlar yaşamış, şiddete daha fazla maruz kalmış ve ekonomik eşitsizliklerden çok daha fazla etkilenmiştir (Işık, 2020; Mert, 2021; Demir ve Taşpınar, 2021). Birleşmiş Milletler tarafından sunulan "The Impact of COVID-19 on Women" başlıklı raporda pandemi nedeniyle kadınların yakınlarına verdikleri bakım yükünün oldukça arttığı, sözü edilen artış yükünün cinsiyet eşitsizliğini artırdığı ve kadınların yüksek riskli popülasyonlardan biri olarak kabul edilebileceği vurgulanmıştır (The United Nations Sexual And Reproductive Health Agency, 2020).

Koronavirüs pandemisinden her ülke farklı biçimde etkilenmiş olsa da özellikle kadınlar üzerindeki etkileri pek çok ülkede benzer özellikler taşımaktadır. Pandemi sürecinin kadın hayatına ve sağlığına getirdiği olumsuz etkiler, kadınların birçok yönden daha fazla risk altında olmasına, birçok

kadının ihtiyaç duyduğu desteğe erişememesine ve kadına yönelik şiddetin artmasına neden olmuştur (Liao, Wang ve Kang, 2020; Demir ve Taşpınar, 2021). Şiddet; DSÖ tarafından “kendisine ya da kişiye, gruba, topluluğa karşı fiziksel, psikolojik gibi güç uygulanması, tehdit biçiminde ya da fiilen gerçekleştirilen bazı eylemlerde bulunulması” olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2020). Kadına yönelik şiddet; “kadının; fiziksel, cinsel veya psikolojik olarak zarar görmesi ya da acı çekmesiyle sonuçlanan tehdit, baskı veya özgürlüğün keyfi olarak engellenmesini içeren, toplum karşısında ya da özel hayatta meydana gelen cinsiyete dayalı her türlü şiddet” olarak ifade edilmektedir (Bulut ve Yıldırım, 2020; Viveiros ve Bonomi, 2020). Kadına yönelik şiddet; çeşitli faktörler tarafından etkilenebilmekle birlikte günümüzde tüm dünyayı derinden etkileyen koronavirüs pandemisi ve pandeminin beraberinde getirdiği uzun süreli izolasyon ve karantina sürecinin tüm dünyada kadınları çok daha derinden etkilediği bir durumdur (Ergöner, Biçen ve Ersoy, 2020). Dünya Sağlık Örgütü “COVID-19 ve Kadına Yönelik Şiddet” başlıklı bildirisinde, salgın veya pandemi durumlarında kadına yönelik şiddet riskinin arttığını, bu konunun üzerinde önemle durulması gerektiğini vurgulanmıştır (WHO, 2021). Pandemi sürecinin etkilerini inceleyen birçok çalışmada; kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin arttığı rapor edilmiş ve acil yardım hattı ve sığınma evi talebi konusunda yardım çağrılarının arttığı, dünya genelinde son bir yılda 15-49 yaş arası 243 milyon kadın ve kız çocuğunun, eşi ya da birlikte yaşadığı erkeğin cinsel veya fiziksel şiddetine maruz kaldığı, Fransa, Almanya, İspanya, İngiltere ve ABD’de hükümet yetkilileri, kadın hakları aktivistleri ve sivil toplum kuruluşları raporlarında ev içi şiddetin ve acil barınma için yardım talebinin arttığı, Singapur ve Kıbrıs’taki yardım hatları aramalarında %30’dan fazla artış kaydedildiği bildirilmiştir (Bradbury, Jones ve Isham, 2020; Abay ve Akın, 2021). Yine yapılan çalışmalarda; sokağa çıkma kısıtlamalarının uzun sürmesi durumunda 31 milyon kadına yönelik şiddet

olayının ortaya çıkması beklendiği, karantina nedeniyle kadına yönelik şiddetin arttığı ve kadınların daha fazla sıkıntı yaşamamak için kendinden istenen her şeyi yapmak durumunda kaldığı, birçok ülkede de kadın sığınma evlerinin ve cinsel saldırı merkezlerinin sayısının arttığı belirtilmektedir (Başar F, Demirci, 2015; Viglione, 2020; Erol, 2020). Bu nedenle, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kadın sağlığının yükseltilmesi adına, kadına yönelik artan şiddet olaylarının ve nedenlerinin koronavirüs pandemisi özelinde incelenmesi, şiddeti önlemek için yapılabilecekler dair öneriler geliştirilmesi ve kadınlara verilecek destek ve koruyucu hizmetlerin planlanması önem arz etmektedir. Ayrıca konu ile ilgili derin literatür taraması şeklinde yapılacak derleme niteliğindeki çalışmalarda elde edilecek verilerin konu ile ilgili yapılacak çalışmalara ışık tutacağı ve yol göstereceği düşünülmektedir.

Kadına yönelik şiddet açısından; pandemiler dahil olmak üzere olağan üstü olayların yaşandığı durumlarda kadınlara yönelik şiddet kadın sağlığını tehdit etmeye devam etmekte hatta artmaktadır (Işık, 2020). Bu bağlamda; ebe ve hemşireler bu süreçte kadınların şiddet görmesinin engellenmesi ve şiddet gördükleri durumlarda; kadınları Aile, Kadın, Çocuk ve Engelli Sosyal Danışma Hattı (183), Polis İmdat (155), Jandarma İmdat (156), Acil Tıbbi Yardım Hattı (112) gibi telefon numaralarını aramaları konusunda cesaretlendirerek, kadın konukevleri, şiddet önleme ve izleme merkezleri, kadın dayanışma merkezleri ve konukevleri gibi danışmanlık alabileceği merkezler hakkında bilgi sahibi olması, şiddet gören kadın ve çocuklar için acil destek hizmetlerine ulaşabilme ve güvenli sığınma imkanlarının sağlanması, tıbbi, psikolojik ve ekonomik desteklerin ulaştırılması konusunda kadınlara öncülük etmelidir (Ergöner, Biçen ve Ersoy, 2020; Liao, Wang ve Kang, 2020). Ebe ve hemşirelerin önderliğinde ve bu öneriler doğrultusunda pandemi sürecinin kadın sağlığına olumsuz etkilerinin belirlenerek, bu etkileri iyileştirme çabalarına hizmet edebilecek önlemlerin alınması oldukça önemlidir. Bu

derlemenin amacı; kadına yönelik artan şiddet olaylarının koronavirüs pandemisi özelinde incelenmesi ve şiddeti önleye yönelik önerilerin geliştirilmesidir.

GELİŞME

Kadına Yönelik Şiddet

Genel olarak “sözel, psikolojik, cinsel, ekonomik ve fiziksel” olarak sınıflandırılabilen şiddetin, literatürde “bireylerinin birbirine uyguladığı şiddet, sağlık çalışanlarına yönelik şiddet, cinsel şiddet, bazı ırklardan olan bireylere yönelik şiddet, sokakta şiddet” gibi farklı türleri bulunmaktadır (Ünal ve Gülseren, 2020; John, Casey, Carin ve McGovern, 2020). Kadınlara yönelik şiddet ise; birçok faktörden bağımsız, tüm dünyada ve çoğu kültürde sık görülen bir durumdur. Dünya üzerinde her üç kadından biri yaşamının herhangi bir döneminde şiddete maruz kalmaktadır. Kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasını, tekrarlanmasını ve oranını etkileyen pek çok faktör vardır. Kadına yönelik şiddet genelde her türlü toplumda ve kesimde görülmesine rağmen, sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyi düşük, evliliklerinde sorun yaşayan, boşanmış veya boşanmakta olan, daha önce şiddete maruz kalmış ve yeti yitimi olan kadınların şiddete maruz kalma riskinin daha yüksek olduğu yapılan çalışmalarda bildirilmiştir (Usher, Bhullar, Durkin, Gyamfi ve Jackson, 2020). Bununla beraber, erkek egemenliğinin baskın olduğu, sosyal ve hukuki destek sistemlerinin yetersiz olduğu az gelişmiş ülkelerde de kadına yönelik şiddet oranının yüksek olduğu, şiddetin temel kaynağının ataerkil toplum yapısı nedeniyle karşılaşılan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklandığı belirtilmektedir (Ford, Graham-Harrison, Giuffrida ve Smith, 2021).

Kadına yönelik şiddet, kadınlara ve topluma ciddi boyutlarda zarar veren hem sağlık ve sosyal hem de yaşamsal açıdan ciddi bir sorundur (Erol, 2020). Kadına yönelik ortaya çıkan bu durum yaşamın belirli dönemlerinde artış göstereceği gibi, yaşanan pandemilerden de etkilenmekte ve kadına yönelik şiddet olayları bu dönemlerde artış

göstermektedir. Geçmiş salgınlarda da ortaya çıktığı üzere kadına yönelik şiddet vakaları ile yaş ve cinsiyete bağlı eşitsizlikler bu dönemlerde daha da artmıştır (Başar ve Demirci, 2015). Şiddete maruz kalmak ciddi bir ruhsal travmadır ve şiddete maruz kalan kadınlarda; psikolojik rahatsızlıklarla beraber (anksiyete, yeme ve uyku bozuklukları, depresyon, intihara eğilim), alkol ve madde kullanım oranlarında artış ile çeşitli hastalıklar (kardiyovasküler, gastrointestinal sistem, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar gibi) ortaya çıkma riski ciddi oranlarda artmaktadır (Bradbury, Jones ve Isham, 2020; Abay ve Akın, 2021).

Koronavirüs Pandemisinin Kadına Yönelik Şiddete Etkisi

Dünya genelinde COVID-19 pandemisiyle birlikte ülkeler enfeksiyonun yayılım hızını kontrol altında alabilmek için çeşitli önlemler almış, alınan bu önlemler ve beraberinde getirdiği yaşamsal değişiklikler insanları derinden etkilemiştir. Yaşanan bu değişikliklerle birlikte; fizyolojik, psikolojik başta olmak üzere yalnızlık, okulların ve iş yerlerinin kapatılması, ekonomik değişiklikler ve iş kayıpları ile birlikte birçok yeni stres faktörleri ortaya çıkmış ve halen de tüm dünyada etkisini sürdürmektedir (Ergönen, Biçen ve Ersoy, 2020). Ayrıca pandemi nedeniyle uygulanan karantina uygulamaları ve alınan izolasyon önlemleri ile birlikte dünyanın farklı bölgelerinden işlenen suç oranlarının düştüğünü, buna karşılık kadına yönelik ev içi şiddet vakalarının arttığını bildiren, kadına yönelik şiddet olaylarının kaygı verici durumda oldu dile getiren haberler gelmeye başlamıştır (Demir ve Taşpınar, 2020). Yapılan araştırmalarda pandemi döneminde erkeklerin daha fazla şiddete başvurduğu, sokağa çıkma kısıtlamalarının uzun sürmesi durumunda 31 milyon kadına yönelik şiddet olayının ortaya çıkmasının beklendiği belirtilmiştir (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, 2018). Ayrıca pandemi döneminde karantina nedeniyle kadınların daha fazla sıkıntı yaşamamak için kendinden istenen her şeyi yapmak durumunda kaldığı, kadın sığınma evlerinin ve cinsel saldırı merkezlerinin

sayısının arttığı, kadınların şiddet esnasında ve sonrasında şiddet gördüğü kişilerle aynı evde oldukları için gerekli yardım almalarının zorlaştığı rapor edilmiştir (Rasmussen ve ark. 2020; Hussein, 2020).

Dünya Sağlık Örgütü kadına yönelik artan şiddet olaylarının görülmesinin ardından bu duruma dikkat çeken ve sağlık sistemlerine yönelik öneriler içeren bir rapor yayınlamıştır (WHO, 2020). Avrupa Konseyi de pandemi sırasında pek çok ülkede şiddet vakalarının endişe verici bir artış gösterdiğini bildirmiş, İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanmasına yönelik önerilerde bulunmuştur (Council of Europe, 2021). Enfeksiyonun ilk olarak görüldüğü Çin'in Wuhan şehrinde 2020 yılında ev içi şiddet olaylarının bir önceki yıla göre üç kat arttığı, olayların %90'ının COVID-19 pandemisi ile ilişkili olduğu bildirilmiştir. Bu artış Fransa'da %30-36, Brezilya'da %40-50, Arjantin'de %25, Singapur'da %33, ABD'nin farklı bölgelerinde ise %10-35 oranlarındadır (Usher, Bhullar, Durkin, Gyamfi ve Jackson, 2020). Bunun yanında, karantina uygulamalarının ilk günlerinden itibaren şiddet nedeniyle yapılan acil yardım hattı aramalarında İngiltere'de %25, İspanya'da %20, Kıbrıs'ta %30 artış meydana geldiği ve Google'da ev içi şiddet için yardım isteme amaçlı aramalarda %75 artış olduğu bildirilmiştir. İtalya'da ise, sesli arama biçiminde istenen yardım çağrılarının azaldığı ancak e-posta yoluyla yardım çağrısı amacıyla gönderilen endişe içeren mesajlarda artış olduğu vurgulanmıştır (Ford, Graham-Harrison, Giuffrida ve Smith, 2021).

Dünyada pandeminin kadına yönelik uygulanan şiddet olaylarına etkisi üzücü durumdayken, Türkiye'de de kadına yönelik şiddeti ve yaygınlığını araştıran çalışmalarda COVID-19 pandemisi döneminde önceki yıllara göre kadına yönelik fiziksel şiddetin %80, psikolojik şiddetin %93, sığınma evi talebinin %78 oranında arttığı açıklanmıştır. Aynı zamanda Türkiye'de bir üniversite hastanesi acil servisine ev içi şiddet nedeniyle başvuran kadın sayısı önceki yıllara göre karşılaştırılmış ve başvuruların bir yılda

3 kat artış gösterdiği bildirilmiştir (Ergönen, Biçen ve Ersoy, 2020). Ayrıca yine Türkiye'de yapılan bir araştırma raporunda; 1873 kadının katılımı ile 28 şehirde yapılan anket çalışması sonucunda; pandemi sürecinde kadına yönelik şiddetin %27.8 oranında arttığı, hukuki desteğe ulaşamayan kadınların oranının %96 olduğunu bununla birlikte fiziksel şiddete maruz kalan kadınların hangi hastaneye gideceklerini bilemedikleri ifade edilmiştir (Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi, 2020).

Koronavirüs Pandemisinde Kadına Yönelik Artan Şiddet Olaylarının Nedenleri

Yaşanan koronavirüs pandemisinin, kadınların yaşam ve sağlıklarında yarattığı olumsuz etkileri önlemek amacı ile çeşitli önlemler alınmakla birlikte, COVID-19 pandemisinde kadına yönelik şiddet olaylarının artışının nedenlerini araştıran, şiddeti tetikleyen bazı faktörleri araştıran birçok araştırmalar yapılmaktadır. Literatür doğrultusunda, kadına yönelik şiddet olaylarının artmasına yönelik belirlenen nedenleri şu şekilde açıklayabiliriz:

Ekonomik Sıkıntılar, Gelir Kayıpları, Yoksullaşma

Pandemi sürecinde ekonomik sıkıntıların ve yoksullaşmanın giderek arttığı, özellikle Türk toplumunda ailenin geçim kaynağı olarak görülen erkeklerin gelirlerinde gerilemenin fazlaca yaşandığı bildirilmiştir. Bu gerileme ile ortaya çıkan maddi kayıp sonucunda erkeklerde, kaygı, stres bozuklukları ve depresyon gibi olumsuz durumlar ortaya çıkmış, bu da kadına yönelik şiddetin artmasına sebep olmuştur (Mert, 2020; Ford, Graham-Harrison, Giuffrida ve Smith, 2021). Ayrıca, çocuk, yaşlı ve hastaların bakım ihtiyaçlarının artması, piyasadan temin edilen tüketim maddeleri ve hizmetlere erişimde yaşanan kısıtlamalar ve tüketim malzemelerinin artan talebiyle durmadan yükselen fiyatları nedeniyle ailelerin maddi yükleri de artmış, gelir kayıpları baş göstermiştir. Bu nedenlerle yaşanan ekonomik sıkıntılar, pandemi döneminde artan maliyetler insanlar yoksullaşmaya sürüklemiş, buda hane içerisinde çeşitli sıkıntıları ve ev içi

şiddeti beraberinde getirmiştir (Usher, Bhullar, Durkin, Gyamfi ve Jackson, 2020; United Nations Development, 2020).

Sağlık ve Yardım (Adli, Korunma, Maddi vb.) Hizmetlerine Erişimin Kısıtlı Olması

Tedavi, bakım ve danışmanlık gibi sağlık hizmetlerine erişebilmek için kalabalık alanlarda uzun süre beklemesi enfeksiyon bulaşma riskini artıracak düşüncesi nedeniyle sağlık kuruluşuna başvurmayan ve bu hizmete erişemeyen birçok kadında sağlığını tehdit edecek durumlar ortaya çıkmıştır. Bu durum, kadının yaşadığı şiddeti bildirememesine ve şiddete boyun eğmesine, tıbbi yardım alamamasına, şiddetin boyutunun artmasına, kadınların sessiz kalmasına ve yardım, korunma ve destek hizmetlerine ulaşamamasına yol açmıştır (Mert, 2020; Özvarış ve Başpınar, 2020). Ayrıca, şiddete maruz kalan kadınların sorunlarına hukuki çözüm bulmak amacı ile adli yardım birimlerinden yararlanması ve gerekli destek alması için adli yardım birimleri hakkında bilgilerinin olmaması ya da bu birimlere ulaşamaması pandemi sürecinde kadına yönelik şiddeti ve şiddetin boyutunu artırmıştır (Mert, 2020).

Kadınların Anne, Eş ve Ev Kadınlığı Rollerini Başta Olmak Üzere Ev İçi Sorumluluklarındaki Artış

Kadınların pandemi sürecinde ev ve iş hayatı, çocuk ve eş arasında kaldığı, pandeminin kadınların iş yükleri üzerinde çok ciddi artışa neden olduğu bir gerçektir (Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi, 2020). Özellikle bu süreçte hijyenin ne kadar önemli olduğuna ilişkin yapılan haberler sonucunda kadınların evin hijyeni ve aile üyelerinin sağlığını koruma adına özel çaba sarf ettiği, zamanını büyük bir kısmını ailesi için ayırdığı görülmüştür. Evden çalışma, eğitimin evden devam etmesi ve salgının getirdiği diğer birçok yeni durum ve sorunla beraber kadının iş yükü ve sorumluluğu artmış, karantina koşullarında kadından beklentilerinde artmasıyla birlikte bu beklentilerin karşılanamaması durumunda evde oluşan gerilimle beraber şiddet görme riski de artmıştır (Ünal ve Gülseren, 2020;

Usher, Bhullar, Durkin, Gyamfi ve Jackson, 2020). Ayrıca, ev içi iş bölümünün eşit olmadığı, ev işlerinin yaklaşık %75-80'ni kadınların yaptığı, çalışan kadın ve ev kadını rollerinin aynı anda yerine getirilmek zorunda kalınması da kadınların daha fazla yük altında ezilmesine yol açtığı belirtilmektedir. Bu durum, aile arasında sıkıntı ve gerginliklerin dolayısıyla şiddetin artmasına, kadınların fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmasına neden olmuştur (Jacob ve ark. 2020; WHO, 2021).

Çalışma Hayatındaki Değişiklikler, İş ve Statü Kaybı

Koronavirüs pandemisi nedeniyle üretim faaliyetleri dünya genelinde ciddi yavaşlama göstermiş, birçok sektörde “evde kal” tedbirleri kapsamında işten çıkarma, ücretli veya ücretsiz izne ayırma, hastalık riski nedeniyle işten ayırma ya da çocuk, yaşlı ve hasta bakımı nedeniyle ya da iş faaliyetleri durduğu için işten ayrılma gibi nedenlerle işten ayırma/ayrılmalar yaşanmıştır (Zandifar ve Badrfam, 2020). Ayrıca bu süreçte çocuğu olanların çocuklarına bakacak birini bulmada sıkıntı yaşadığı için ciddi statü ve iş kayıpları yaşanmış olduğu, işini kaybeden kadınların oranının %18.8, erkeklerin oranının ise %14 olduğu bildirilmiştir. Bir başka açıdan bakıldığında pandemi kaynaklı ekonomik sorunlar ve işsizlik nedeniyle erkekler üzerinde yoğun bir baskı olduğu, bunun da evde stres, gerginlik yarattığı belirlenmiştir. Dolayısıyla kadınların ve erkeklerin iş hayatlarındaki yaşadığı bu zorluklar birlikteliklerde çeşitli sıkıntıları ve artan şiddet olaylarını da beraberinde getirmiştir (Hussein, 2020).

Huzursuzluk, Kaygı, Anksiyete, Depresyon ve Gelecekle İlgili Belirsizlik

Pandemi sürecinde değişikliğe uğrayan aile ve toplum düzeni, ilişkileri ve rolleri aile içerisinde farklı sorunları beraberinde getirmiş, psikolojik sorunlar ve hastalık belirtileri de sıklıkla görülebilmektedir. Yapılan araştırmalarda insanların yarısından fazlasının COVID-19 pandemisinden psikolojik olarak etkilendiği ve orta/şiddetli derecede depresif belirtiler

gösterdiği, uykusuzluk, odaklanamama verim düşüklüğü ve dikkatini toparlayamama gibi psikolojik sorunlar yaşadığı saptanmıştır. Ayrıca bu dönemde uyku ve uyum bozuklukları, alkol ve madde kullanımında artma, suçluluk, kaygı, umutsuzluk, tükenmişlik gibi duygularının şiddetli yaşandığı, gelecekle ilgili yaşanan belirsizlikle beraber bu durumlarında şiddete eğilimi artırdığı bildirilmiştir (Özvarış ve Başpınar, 2020; Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi, 2020).

Alışıla Gelmiş Ailesel ve Toplumsal Düzenin Ve Alışkanlıkların Değişmesi

Pandemi sürecinde önceden kamusal alanda birlikte gerçekleştirilen birçok faaliyet evlerde gerçekleşmiş, bir yandan evden eğitime ve çalışmaya devam edilirken, bir yandan da sosyalleşme ya da yakınlarla görüşme, birlikte zaman geçirme tarzı buluşmaların engellenmesi sonucu bozulan toplumsal yapı, alışkanlıklar ve düzen, iletişimin azalması kişilerde çeşitli sıkıntılara neden olmuştur (Viveiros ve Bonomi, 2020; Zandifar ve Badrfam, 2020). Bunun yanında, karantina uygulamaları ve sosyal izolasyon süreçlerinde, kısıtlı bir alanda tüm gün birlikte uzun vakitler geçirmeye başlayan bazı ailelerde, en az koronavirüs salgını kadar tehlikeli olan, başka bir sorun ortaya çıkmış, kadınlar olası şiddet failleri ile aynı ortamda, uzun sürelerce beraber bulunma, ortamdaki uzaklaşmama, yardım arama durumlarının kısıtlanması gibi durumlarla karşı karşıya kalmıştır. Olumsuz ortam ve hane içi koşulları çiftler arasında sorunların büyümesine, sıkıntılarının yaşanmasına ve bu durumda kadının şiddet görme olasılığının artmasına yol açmıştır (Ünal ve Gülseren, 2020; Bradbury, Jones ve Isham, 2020).

Kadına Yönelik Şiddeti Önlemek İçin Öneriler

Pandemiler bireyleri, aileleri, toplumları etkileyen morbidite ve mortalitesi yüksek olan, ciddi bir durumdur. Böyle durumlarda, kadın erkek tüm toplumun olumsuz etkilenmesinin ve şiddet olaylarının önlenmesi için ulusal ve uluslararası düzeyde önlemler alınması, kadına yönelik şiddetin belgelenmesi, ilgili makamlara

bildirilmesi, tedavisi ve rehabilitasyonu multidisipliner ve bütüncül olarak ele alınması önem arz etmektedir (Bradbury, Jones ve Isham, 2020). Bu aşamada, kadınlara bakım ve sağlık hizmeti sunumunda aktif rol oynayan, toplumun bütün kesimlerinde bireylerle çok yakın çalışan sağlık profesyonelleri olan ebe ve hemşirelerin önemli rol ve sorumlulukları vardır (Jacob ve ark. 2020, Hussein, 2020). Ebe ve hemşireler, bakım verici rolleri sayesinde bireylerle kurdukları yakın ilişkiyi ve iletişim becerilerini kullanarak, kadına yönelik aile içi şiddete maruz kalan kadınların sorunlarının çözümüne yönelik etkin bir hizmet sunabilirler. Bundan dolayı ebe ve hemşirelerin, aile içi şiddet konusunda dikkatli olmaları, aile içi şiddeti gösteren ya da düşündürülen belirtileri bilmeleri ve bunları gözlemlemeleri, şiddetin belirtilerini gözlemlediği kişilere karşı önyargılı davranmamaları, kişileri eleştirmemeleri ve suçlayıcı tutumdan kaçınmaları gereklidir (Usher, Bhullar, Durkin, Gyamfi ve Jackson, 2020).

Ebe ve hemşireler birincil korumada; aile içi şiddetin ortaya çıkmasını önleyebilmek için önlemler almalı, sağlık eğitimleri verilmeli, öfke kontrolünü sağlamalarına yönelik danışmanlık yapmalı, oluşabilecek kriz durumunu önleyebilmek için destek sistemlerini düzenlemelidir. İkincil korumada; erken müdahale etmeli ve şiddetin durdurulması için girişimlerde bulunmalı, üçüncül korumada ise; şiddete uğrayan kadına ve aileye danışmanlık yaparak rehabilitasyon sürecini hızlandırmalıdır (Zandifar ve Badrfam, 2020). Ebe ve hemşireler şiddetin ve oluşabilecek yaralanmaların önlenmesinde kadınları eğiterek, gerektiği durumlarda nerelere başvurabileceklerini öğreterek, şiddetin azaltılmasında etkili olabilirler. Ebe ve hemşirelerin; aile içi şiddetin belirlenmesi, tıbbi tedavi ve bakımın saptanması, şiddet ile ilgili verilerin toplanması, bilgilendirme ve danışmanlığın yapılması, güvenlik planının oluşturulması, kayıt tutulması ve gerekli disiplinlere sevk edilmesi hususlarında önemli görev ve sorumlulukları vardır (Abay ve Akın, 2021; Viglione, 2020). Ayrıca şiddet mağduru

kadınlara kapsamlı bir psikolojik destek sunması şiddet nedeniyle acil servise başvuran kadınların çeşitli nedenlerle (utanma, korkma, kendini suçlama) kendini savunamadığı durumlarda, hemşirenin devreye girerek hasta savunuculuğu rolünü yerine getirmesi önemlidir. Sosyal, ailesel yaşam açısından ebe ve hemşireler; anne, baba ve çocuklar için pandemiyle mücadele konusunda bilgilendirmeler, aileleri sosyal ve psikolojik açıdan desteklemeye yönelik faaliyetler ve aileler için evdeki zamanı kaliteli geçirmek adına çeşitli öneriler (online gösteriler, geziler) sunulmalı ve ailelerin bu süreci en sağlıklı şekilde geçirmeleri ve stres, kaygı ve korkularını en aza indirmeleri için desteklemelidir (Mohan, 2020).

Kadına şiddetin azaltılmasına yönelik ebe ve hemşirelerin yukarıda belirtilen önemli görev ve sorumluluklarının yanı sıra alınacak küresel olarak alınması gereken birtakım önlemlere de ihtiyaç vardır. Bu önlemleri aşağıdaki şekilde açıklayabiliriz:

Cinsiyet eşitliğine dayalı politikaların yaygınlaştırılması ve bu politikalara yönelik uygulamaların artırılması sağlanmalıdır. Sadece pandemi sürecinde değil toplumsal cinsiyet ayrımı ile mücadele etmek için toplumda sürekliliği olan önleme, duyarlılık, farkındalık artırıcı çalışmalar kesintisiz sürdürülmelidir (Ünal ve Gülseren, 2020; Qiu J, Shen B, Zhao, Wang, Xie ve Xu, 2020).

Kadınların yürütülen hizmetlere erişimde sıkıntılar yaşayabileceği göz önünde bulundurulmalı, bu konuya daha duyarlı ve hızlı yaklaşımlar sergilenmesi sağlanmalıdır (Zandifar ve Badrfam, 2020).

Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında mevcut uygulamaların pandemi sürecinde devamlılığının sağlanması, uygulamaların kriz döneminin dinamik yapısına yönelik uyarlanması yapılmalıdır. Bu bağlamda, kadınlara yönelik şiddete karşı faaliyet gösterecek kurumların faaliyetlerine devam edebilmesi için desteklenmesi gereklidir (Fraser, 2020; Mohan, 2020).

Pandemi sürecinde cezaevlerinden gerçekleştirilen tahliyeler ve infaz sürelerinde uygulanan indirimler, kadınlar açısından tehdit unsuru oluşturabilecek açıklıklar ortaya çıkmıştır. Bu açıklıkların önlenmesi için kadına karşı şiddet faillerinin etkin bir şekilde takibinin yapılması, fail üzerinde uygulanacak tedbirlerin sıkı bir biçimde yerine getirilmesi ve bunlara yönelik önlemlerin hayata geçirilmesi gerekmektedir (Ünal ve Gülseren, 2020; Qiu, Shen, Zhao, Wang, Xie ve Xu, 2020).

Kadınların kendilerini aile içi şiddete karşı nasıl koruyabileceklerine yönelik çevrimiçi bir kılavuz/rehberlerin yayınlanması sağlanmalıdır (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, 2018).

Karantina sürecinde kadınların güvenliğinin sağlanmasına yönelik ihtiyaçlarının giderilmesine özel önem verilmelidir. Kadına yönelik şiddet ve olumsuz etkileri için önlemlerin alınması, gerekli personel sayısının artırılması, psikolojik ve hukuki danışmanlık için ücretsiz, uzaktan destek seçeneklerinin oluşturulması, gereksinimleri olan tüm kadınlara kolaylık sağlanması gerekmektedir (Mert, 2020).

Ekonomik nedenlerden kaynaklanan sıkıntıları ve sonuçlarını önlemek için, cinsiyete duyarlı ücretli izin, işsizlik sigortası, nakit ve gıda desteği sağlanmalıdır (McLaren, Wong, Nguyen ve Mahamadachchi, 2020).

Kadın sığınma evlerinin sayısı ve şiddet gören kadınlara yönelik geçici barınma olanakları artırılmalıdır. Buralara ulaşmadaki engeller kaldırılmalı ve bu konuda daha fazla bütçe ayrılmalıdır (WHO, 2021).

Alo 183 hattının kadınlara tanıtımı yapılmalı, bu hattın kapasitesi artırılmalı, bildiri sonrasında vaka takibi yapılmalıdır. ALO 183 sosyal destek hattına ya da acil yardım hatlarına gelen çağrılar doğrultusunda çeşitli risk haritaları oluşturulmalı, şiddet ile mücadele için çalışan bir kriz masası kurulmalıdır (Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi, 2020).

Kadınlara yönelik şiddet ve istismarın boyutunun bilinmesi, uluslararası karşılaştırılabilir verilerin olması ve bu konuda mücadele edilebilmesi için doğru kayıtlar tutulmalı ve bildirimleri yapılmalıdır.

Pandemi sürecinde kadınlara yönelik cinsel şiddet ve baskıda artış görülebilir, kadınlar uzun süre beraber kalmaları nedeniyle eşlerin cinsel yönde şiddetine maruz kalabilir. Bu dönemlerde, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine önem verilmeli, bu konuda kadınlar üzerinde oluşabilecek psikolojik şiddet önlenmelidir (Bradbury, Jones ve Isham, 2020).

Birinci basamak sağlık kuruluşlarında konu ile ilgili kadınlara telefonla veya internet üzerinden kesintisiz danışmanlık hizmeti verilmeli, bu hizmet onlara duyurulmalıdır. Ayrıca sosyal hizmet uzmanları, rutin saha ziyaretlerine devam ederek sosyal incelemelerini gerçekleştirmeli, kadınlara yalnız olmadıklarını hissettirmeli, devlet kurumları ve sivil toplum örgütleri ile müdahalelerin işlevselliğini ve hızını artırmak için iş birliği içerisinde çalışmalıdır (Usher, Bhullar, Durkin, Gyamfi ve Jackson, 2020; WHO, 2021).

Pandemi döneminde şiddete maruz kalan kadınlar için kadın danışma merkezlerinin geçici/mobil sığınaklar oluşturması yönünde projeler üretmesi ve kadınların acil barınma ihtiyaçlarının giderilmesi gerçekleştirilebilir. Kadınlara ve beraberindeki çocuklarına geçici maddi yardım, psikolojik, mesleki, sosyal ve hukuki danışmanlık sağlanması gibi koruyucu ve önleyici tedbirler alınmalıdır (Abay ve Akın, 2021).

Görsel ve yazılı medya aracılığı ile şiddetin cezai yaptırımlarının vurgulanması, kadınların yasal hakları konusunda bilgilendirilmesi, şiddete maruz kaldıklarında başvurabilecekleri kurum ve kuruluşların telefon numaralarını içeren yayınların yapılması hem kadınların hem de kamuoyunun bilinçlendirilmesi gereklidir (Örneğin; İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ortaklaşa geliştirmiş olduğu, kadınların mobil telefon üzerinden erişebildikleri

KADES uygulamasının bu amaçla uygulanmakta olduğu bildirilmelidir) (Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi, 2020).

Pandemi döneminde kadına karşı şiddet ile mücadelede rol oynayan devlet kurumları, sivil toplum örgütleri ve buralarda görev yapmakta olan meslek çalışanlarının iş birliği yapmaları, şiddete maruz kalan/kalma ihtimali olan kadınların acil olarak can güvenliklerinin sağlanması, sağlık, barınma, gıda gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda birlikte hareket etmeleri gerekmektedir (Usher, Bhullar, Durkin, Gyamfi ve Jackson, 2020).

Sağlık çalışanlarının konuyla ilgili deneyim ve eğitimlerinin yetersiz olması, kadınlara ayrılan zamanın kısıtlılığı da şiddetin gözden kaçmasında etken olabilir. Özellikle, pandemi sürecinde sağlık çalışanları kadına yönelik şiddet artışını göz önünde bulundurmalı, özellikle riskli ve şüpheli vakaları sorgulamalıdır. Şiddete uğradığı öğrenilen kadın neler yapabileceği, yardım almak için başvurabileceği kurumlar ve arayabileceği yardım hatları ve yasal hakları konusunda bilgilendirilmelidir (Viveiros ve Bonomi, 2020; Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi, 2020).

SONUÇ

Kadına yönelik şiddet; fiziksel, psikolojik ve sosyal başta olmak üzere birçok anlamda etkileri olan çok boyutlu bir sorundur. Pandemi gibi toplumsal yaşam dinamiklerini derinden etkileyen kriz dönemlerinde ise kadına karşı şiddet oranlarının artış gösterdiği bilinen bir gerçektir. COVID-19 pandemi sürecinin de tüm dünyada kadına yönelik şiddet olaylarını artırdığı, şiddet olaylarının nedenlerinin yaşadığımız pandemi gibi çeşitli küresel sıkıntılardan etkilendiği anlaşılmaktadır. Ebe ve hemşireler; pandemi sürecinde kadınların şiddet görmesinin engellenmesi ve gereksinim duydukları acil destek hizmeti alabilmeleri konusunda kadınlara destek olmalı, şiddet gören kadın ve çocuklar için güvenli sığınma imkanları sağlanmalı ve tıbbi, psikolojik ve ekonomik yardım olanakları sunulmalıdır. Şüphesiz ki pandemi sürecinde

kadınlara başta olmak üzere tüm insanlara ebe ve hemşireler tarafından verilen bakım ve sağlık hizmeti unutulmayacak ve onların üzerlerine aldıkları yük ve emeklerinin değeri yıllarca hatırlanacaktır. Uluslararası Ebeler Derneği temalarından biri olan “Ebeler ve kadınlar yaşam ortaklarıdır” kavramı pandemi sürecinde ebelerin ve bir o kadar kadınlara emek veren hemşirelerin ne kadar da önemli bir etkisi olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Ebe ve hemşireler pandemi döneminde ana çocuk sağlığının korunması ve geliştirilmesinde sağlık hizmetlerine erişim, sağlığı korumak ve yükseltmek, üreme sağlığı, kadına yönelik şiddet, doğum hizmetleri, cinsel sağlık, çocuklar ve ruh sağlığı açısından çeşitli rollerde yer almış ve toplum tabanlı sağlık hizmetlerini pandemi sürecinde de aksatmadan sürdürmüş, günümüzde pandemi ile mücadelede en önde görevlerini yapmışlardır. Kadına yönelik şiddet açısından; pandemi sürecinde şiddet olaylarının engellenmesi ve kadınlara gereksinim duydukları acil destek hizmetlerinin sunulması, pandemi sürecinde ailelere tıbbi, psikolojik ve ekonomik desteklerin sağlanması, şiddeti artırıcı nedenlere yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve uygulanması, kadın sağlığının yükseltilmesi adına önem arz etmektedir. Çünkü kadın sağlığı önce aile sağlığı, sonra toplum sağlığı demektir.

Bilgilendirme

Sorumlu araştırmacının makalenin yazımı ile ilgili herhangi bir kişi, kurum ya da kuruluş arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. Araştırmanın bütçesi sorumlu yazar tarafından karşılanmış ve araştırma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır. Yazar katkıları; Fikir: RD, Tasarım: RD, Gözetim: RD, Araç gereç: RD veri toplama ve işleme: RD, Analiz ve yorumlama: RD, Literatür tarama: RD, Yazma: RD, Eleştirel inceleme: RD şeklindedir.

KAYNAKLAR

Abay E, Akın A. Covid-19 Salgınında; Dünyada ve Türkiye’de kadınlara yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet. Sağlık ve Toplum 2021;31(3):1-16.

Bao Y, Sun Y, Meng S, Shi J, Lu L. 2019-nCoV epidemic: address mental health care to empower society. Lancet 2020;395(10224): e37-e38.

Başar F, Demirci N. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet. Kadın Sağlığı ve Hemşireliği Dergisi 2015;1 41-52.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu. *Toplumsal Cinsiyet*. (2018, November). Retrieved November 17, 2021, from https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Turkish_COVID-19_A_Gender_Lens_Guidance_Note.pdf.

Bradbury C, Jones RN, Isham L. The pandemic paradox: The consequences of Covid-19 domestic violence, Journal of Clinical Nursing [online]. 2020; 00:1-3. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/jocn.15296> 9 Aralık 2021

Bulut M, Yıldırım N. COVID-19 pandemisinin cinsel sağlık ve yaşam kalitesine etkileri. İçinde Akkuzu G, Pandemi Dönemlerinde Üreme Sağlığı. 1. Basım. Türkiye Klinikleri; 2020: 58-65.

Council of Europe. *COVID-19 nedeniyle alınan evde kalma önlemleri, kadın ve çocuklara karşı şiddet riskini artırabilir*. (2020). <https://www.coe.int/tr/web/ankara/-/covid-19-and-isolation-at-home-may-increase-the-risk-of-violence-for-women-and-children>

Demir R, Taşpınar A. Koronavirüs pandemisinin kadının yaşamına ve sağlığına yansımaları. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi [online]. 2021;13(4):779-789. <https://doi.org/10.18863/pgy.882529>

Ergönen AT, Biçen E, Ersoy G. COVID-19 salgınında ev içi şiddet. Adli Tıp Bülteni 2020; 25:48-57.

Erol F. Toplumsal cinsiyet açısından kadın perspektifi. Kadın ve Çocuk Bülteni 2020; 2:8-10.

Ford L, Graham-Harrison E, Giuffrida A, Smith H. *Lockdowns around the world bring rise in domestic violence*. (2021). <https://>

www.theguardian.com/society/2020/mar/28/lockdowns-world-rise-domestic-violence.

Fraser E. Impact of COVID-19 pandemic on violence against women and girls. 2020 [Online]. URL: <http://www.sddirect.org.uk/media/1881/vawg-helpdesk-284-covid-19-and-vawg.pdf>. 20 Aralık 2021

Hussein J. COVID-19: What implications for sexual and reproductive health and rights globally? *Sex Reprod Health Matters* 2020; 28:1746065.

Işık E. Kadın Emeği. 1.Baskı. Ankara: Yetkin Yayınevi; 2020:23-46.

Jacob L, Smith L, Butler L, Barnett Y, Grabovac I, Mc Dermott D, et al. Challenges in the practice of sexual medicine in the time of COVID-19 in the United Kingdom. *J Sex Med* 2020; 17:1229-1236.

John N, Casey SE, Carin G, McGovern T. Lessons Never Learned: Crisis and gender-based violence. *Developing World Bioethics* 2020; 20:65-68.

Liao X, Wang B, Kang Y. Novel coronavirus infection during the 2019–2020 epidemic: preparing intensive care units the experience in Sichuan Province, China. *Intensive Care Med* 2020; 46:357-360.

McLaren HJ, Wong KR, Nguyen KN, Mahamadachchi KND. COVID-19 and women's triple burden: Vignettes from Sri Lanka, Malaysia, Vietnam and Australia. *Soc Sci* 2020; 9:87.

Mert A. *COVID-19 salgını sürecinde farklı yönleriyle kadınların durumu*. (2021). <https://kockam.ku.edu.tr/covid-19-salginisurescindefarkli-yonleriyle-kadinlarin-durumu-asli-e-mert/>

Mohan M. Coronavirus: I'm in lockdown with my abuser. BBC. Mart 31 2020 [Online]. URL: <https://www.bbc.com/news/world-52063755>. 11 Aralık 2021

Özvarış ŞB, Başpınar A. *COVID-19 pandemisinde cinsel sağlık ve üreme sağlığı*. (Rev 1). (2020). <https://korona.hasuder.org.tr/covid-19-pandemisinde-cinsel-saglik-ve-ureme-sagligi/>.

Qiu J, Shen B, Zhao M, Wang Z, Xie B, Xu Y. A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID 19 epidemic: Implications and policy recommendations. *General Psychiatry* [Online]. URL: [https://doi.org/10.1136/gpsych-2020-10021333\(2\)](https://doi.org/10.1136/gpsych-2020-10021333(2)). 8 Aralık 2021

Rasmussen SA, Smulian JC, Lednický JA, Wen T, Jemieson JD. Coronavirus disease 2019 (COVID-19) and pregnancy: what obstetricians need to know. *Am J Obstet Gynecol* 2020; 222:415-422.

Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi. *COVID-19 Karantinasından kadının etkilenimi ile kadın ve çocuğa yönelik şiddete ilişkin Türkiye araştırma raporu*. (2020). <https://seureservercdn.net/160.153.138.163/k2y.53a.myftpupload.com/wp-content/uploads/2020/04/kad%C4%B1n-covid-ek.pdf>. 10 Aralık 2021

The United Nations Sexual And Reproductive Health Agency. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (TCDŞ) ile koronavirüs hastalığına (COVID-19) yönelik önlem, koruma ve müdahale. (2020, March). Retrieved March 23, 2020, from https://turkey.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/T%C3%9CRK%C3%87E_VERS%C4%B0YON_COVID19_Preparedness_and_Response_UNFPA_Interim_Technical_Briefs_Gender_Equality_and_GBV_23_March_2020.pdf

The United Nations. Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UNWOMEN). Türkiye'de COVID-19 etkilerinin toplumsal cinsiyet açısından değerlendirilmesi. (2020, July). Retrieved December 11, 2021 from https://www2.unwomen.org/media/field%20office%20eca/attachments/publications/2020/07/rga_executive_summary_turkish.pdf?la=en&vs=4720.

United Nations Development (UNDP). Genel izolasyon koşullarında kadınlar erkeklerin dört katı ücretsiz iş yapıyor. (2020, August). Retrieved August 27, 2021 from www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2020/08/time-use-survey.html.

Usher K, Bhullar N, Durkin J, Gyamfi N, Jackson D. Family violence and COVID-19: Increased vulnerability and reduced options for support. *International Journal of Mental Health Nursing* 2020;12735. <https://doi.org/10.1111/inm.12735>

Ünal B, Gülseren L. COVID-19 pandemisinin görünmeyen yüzü: Aile içi kadına yönelik şiddet *Klinik Psikiyatri Dergisi* [online]. 2020;23(1):89-94. URL: <https://doi.org/10.5505/kpd.2020.37973>. 21 Aralık 2021

Viglione G. Are women publishing less during the pandemic? Here's what the data say. *Nature* 2020;581(7809):365- 6.

Viveiros N, Bonomi AE. Novel Coronavirus (COVID-19): Violence, reproductive rights and related health risks for women, opportunities for practice innovation. *J Fam Violence* [Online]. 2020. URL: <https://doi.org/10.1007/s10896-020-00169-x>.

Wang C, Pan R, Wan X, Tan Y, Xu L, Ho CS, Ho RC. Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2020;17(5):17-29.

World Health Organization. COVID-19 and violence against women. What the health sector/system can do. Retrieved November 15, 2021, from <https://gbvguidelines.org/en/documents/covid-19-and-violence-against-women-what-the-health-sector-system-can-do/>

World Health Organization. *Violence against women*. (2021). <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violenceagainst-women>

World Health Organization. *World report on violence and health*. (2020). https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=914FF3A34EE3A9C2EFC5D49D071F87?sequence=

Zandifar A, Badrfam R Iranian mental health during the COVID-19 epidemic. *Asian J Psychiatr* 2020; 51:101990.